

“Edirne Bâdi Efendi Nüshasının ‘İlk Anonim Kronik’ Olduğu İddiası ile Neşri Üzerine Bazı Mülahazalar” Başlıklı Tenkit Yazıma Verilen Cevaba Cevap

Necdet Öztürk*

Bu derginin 61. sayısında yayımlanan tenkit yazıma¹ verilen cevap, derginin müteakip sayısında yayımlandı.²

‘Cevabî yazı’nın başlıkları ve sayfa aralıkları:

“Giriş” (s. 295-296)

“Sayın Necdet Öztürk’ü Bu Kadar Rahatsız Eden Ne Olabilir?” (s. 296-302)

“Edirne Bâdi Efendi Nüshasının İlk Anonim Olduğuna Dair Kanıtlar” (s. 302-308)

“Öztürk’ün Bu Eleştirideki Azametli Söylemiyle Eserlerine Bir Bakış” (s. 308-311)

“Çalışmamıza Dair Mesnetsiz İddiaları” (s. 311)

“Sayın Öztürk’ün “Yeni bir notlandırma tarzı ve atıf usulü” başlığı altındaki eleştirileri” (s. 312-313)

“Dipnotlardaki yanlış yazımlara dair bazı örnekler” (s. 313)

Cevabî yazıda bu başlıklar altında neler yazıldığını, birlikte görelim.

* Bahçeşehir Üniversitesi.

1 Necdet Öztürk, “Edirne Bâdi Efendi Nüshasının ‘İlk Anonim Kronik’ Olduğu İddiası ile Neşri Üzerine Bazı Mülahazalar”, *Osmanlı Araştırmaları / The Journal of Ottoman Studies*, LXI (2023), s. 285-326. (Bundan sonra: Öztürk, “İlk Anonim Kronik İddiası ve Neşri Üzerine”)

2 Hasan Yüksel, “Osmanlı Tarihinin Temel Kaynaklarından İlk Anonim Tevârih-i Âl-i Osman İsimli Çalışmamıza Yazılan Tenkide Cevap”, *Osmanlı Araştırmaları / The Journal of Ottoman Studies*, LXII (2023), s. 295-314. (Bundan sonra: Yüksel, “İlk Anonim İddiası”)

“Giriş” (s. 295-296)

Giriş’in ilk iki paragrafı (s. 295) ve bu paragrafla bağlantılı diğerleri (s. 310):

Osmanlı Tarihinin Temel Kaynaklarından Tevârih-i Âl-i Osman (Edirne Nüshası), haz. Hasan Yüksel, İbrahim Delice, Dahiyeye Karagülle (Sivas: Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Yayınları, 2021) çalışmamız yayımlanınca sayın Necdet Öztürk, yayınlarına yaptığımız iktibaslardaki bazı kelimeler üzerinde yer alan inceltme işaretlerinin eksikliğini, şikâyet dilekçesindeki beyanıyla, “*Herhangi bir art niyetle yapılmış olmamakla birlikte*” büyük tahrif olarak nitelemiş; ayrıca yayınlarını hafife aldığımızı iddia etmiş ve bu gerekçelerle bizi Etik Kurul’a şikâyet etmiştir. Bu kez de *Osmanlı Araştırmaları* sayı 61’de “Edirne Bâdi Efendi Nüshasının ‘İlk Anonim Kronik Olduğu İddiası ile Neşri Üzerine Bazı Mülâhazalar” başlığı altında tenkit etmektedir.

Dahası var. Basımı teklifiyle bu çalışmamızı bir başka resmi kuruma vermiştik. 20.04.2021 tarihli imzasız raporda özet olarak, Necdet Öztürk tarafından basıma hazırlanan ve yüksek lisans tezi olarak çalışılan bir yazmanın bu kurum tarafından basılmasının gereksiz olduğu ima edilmiş ve “...*bu hâliyle basılmasının uygun olmadığı değerlendirilmiştir*” ifadesinden incelemeci olarak atanan raportörün N. Öztürk olduğunu tahmin etmiştik. Bu rapora aşağıda ayrıca değineceğiz. (s. 295)

Bütün bunlardan başka, yukarıda ifade ettiğimiz üzere bu çalışmamızı, basılması teklifiyle daha önce bir kuruma göndermiştik. Tarafımıza verilen 20.04.2021 tarihli raporun ifadelerinden raportörün Necdet Öztürk olduğu anlaşılmaktaydı. Tarafsız ve bilimsel bir rapor değildi. Sadece çalışmamızın yayımlanmasının anlamsız olduğu anlatılmaya çalışılmıştı.

İşte raporun ilgili kısmı:

“Edirne-Selimiye veya Bâdi Efendi Anonimi hakkındaki diğer değerlendirme Prof. Dr. Necdet Öztürk’e aittir. Yazar, ‘Yeni Bir Tevârih-i Âl-i Osman Nüshası ve Bir Düzeltme’ (Prof. Dr. Hakkı Yıldız Armağanı, İstanbul 1995, s. 443-448) başlıklı makalesinde yazmayı tanıtarak, daha önceki görüşünü değiştirdiği gibi, eserin II. Bâyezid devrinde kaleme alındığı sonucuna varmıştır. Necdet Öztürk, makalesinde yazmayı yayıma hazırladığını da belirtmiştir. Ancak yazma, kendisinin danışmanlığı altında, Alper İğci tarafından çalışılmış ve tezi başarılı bulunarak kabul edilmiştir.” (s. 310)

Cevabım:

Bâdi Efendi nüshasını neşre hazırlayanları, söylendiği gibi, etik kurula şikâyet etmiş değilim. Yazımda belirttiğim üzere, eserle ilgili incelememi Cumhuriyet

Üniversitesi Rektörlüğü'ne gönderdim.³ İddia edilenin aksine inceleme yazım sadece 'inceltme işareti' ve 'çalışmalarımın kötü kullanılması'ndan ibaret olmayıp, giriş bölümünün ayrıntılı bir değerlendirmesi yanında 'notlandırmalar', 'usul hataları', 'yanlış okuma ve anlamalar', 'ımla tutarsızlıkları', 'eserde geçmeyen yer adları' gibi pek çok hususa temas etmiş ve daha kapsamlı bir çalışmayı yapacağımı da ifade etmiştim.

'Raportör' olduğum ve 'olumsuz görüş' bildirdiğim iddiası, külliyen 'yalan' ve 'iftira'dır. 'İlk Anonim' iddiası ile neşredilen eser hakkında bir meslektaşımın olumsuz görüş bildirdiğini, cevabî yazıdan öğrendim. İfade edildiği gibi, taraflı değil tamamen yerinde ve ilmî bir görüştür. Her kim ise, ilmî tarihçilik mensuplarından biri olan bu mümtaz meslektaşına teşekkür ederim. Kendisinin, gittikçe sayıları artan şöhret düşkünü, 'ekran tarihçiliği ekolu'nden olmadığı aşikâr.

Söz konusu çalışmasına olumsuz görüş belirten üyenin bendeniz olduğuna 'şeksiz şüphesiz' kanaat getiren Sayın Yüksel'in, o tarihten beri (20.04.2021) zihnini bu konuyla meşgul ettiği anlaşılıyor. Bir de bunun üzerine ilmî kıymetini idrak edemediği veya etmek istemediği tenkit yazım eklenince haletiruhiyesi iyice sarılmış ve zihni bulanmış olacak ki, tenkit usul ve geleneğini unutarak ilmî terbiye sınırlarını alabildiğince zorlamış, nezaketsiz dil ve üslup kullanmaktan kendisini alıkoyamamıştır. Bu tutumu ile beni âdeta ikinci bir eleştiri kitabı yazmaya teşvik ediyor. Bunun için, çok değerli kaynak malzeme hazır; Edirne Bâdi Efendi nüshasının 1. Basımı/PDF'i.

Çalışma dosyası bana gelseydi; eseri baştan sona inceler, Rektörlüğe gönderdiğim dosyadaki veya eleştiri yazımdaki inceleme formatına benzer şekilde kapsamlı bir çalışma yapar; düzeltmelerden sonra taslak kitaba tekrar nazar edip görüşümü belirtirdim. Şüphesiz, "İlk Anonim" ifadesi için bazı şartlarım olurdu. Kronik metinlere inilerek, bizzat kendilerinin yaptıkları araştırmaların sonuçları, tarihçilerce de makul karşılanacak değerde ise, ancak o takdirde olumlu görüş bildirirdim. Tenkit konusu yapılan nüsha, elli kadar Türkçe Anonim Tevârih arasından, hiçbir zahmete girilmeden, 'kolaycı tarihçilik' yolundan gidilerek, sadece başkalarının 'tahminen/muhtemelen' dedikleri sözcükler referans alınarak, eserin künyesinde iddialı bir şekilde "İlk Anonim" sözcüğüne de yer verilerek, medya organlarında

3 Bu nüshayı neşreden Cumhuriyet Üniversitesi Rektörlüğü'ne bir dilekçe ile iki ekten oluşan (Ek I: Çoklu Tahrif Örnekleri, 10 sayfa; Ek II, 6 sayfa: "İlk Anonim" İddiası ile Yayımlanan Esere İlmî Zaviyeden Kısa Bir Bakış"; İmla ve yazımda tutarsızlık, İşaretleme ve okumada tutarsızlık, hatalı ve anlaşılmayan okumalar) bir dosya göndermiştim (25.05.2022).

ilan edilmemeliydi. Bu tartışmalar, eserin neşrinden önce yapılmış olsaydı, daha düzgün bir metin ortaya çıkar; bu tür yazılara gerek kalmaz, üslup tartışması yapılmaz, uydurma haberlere yer verilmez, iftira atılmazdı.

İlk sayfanın üçüncü paragrafında ‘eleştiri üslubum ve ifade tarzım’ın kullanılmayacağı söylenir ama aksi yapılır.

Evet, tenkit olmadan ilim olmaz ve tenkit güzeldir. Ancak sayın Öztürk’ün ifade ve üslubu kendisine aittir. Biz, böyle bir üslubu tercih etmeyeceğiz [*Yazdıklarınızla bu yazıdaki üslubunuz çelişiyor; yazınızın tamamında ‘öfke dolu dil ve üslub’u öne çıkarmışsınız.*], zira kem sözler sahibine râcidir’. Sadece ne yaptığımızı anlatacağız ve iddialarına cevap vermekle yetineceğiz [*Bütün tespitlerime ikna edici, doyurucu bir cevap verememiş; asıl mevzudan kaçmışsınız.*]. Eğer bu galiz üslubu [*Hangi üslup? Açıklamanız gerekmez miydi?*] takınmamış olsaydı gerçekten kendisine teşekkür etmemiz gerekecekti [*Teşekkür etmek zorunda değilsiniz; ilmi mesuliyetimi yerine getirmeye çalıştım.*] çünkü çalışmamızdaki bütün daktilo hatalarını [*Tarih ilminde bu denli tuhaf ve kolaycı bir mazeret görülmemiştir zira tenkit yazım sadece yazım hatalarından ibaret değildir.*] Babıali’nin eski matbaa musahhihleri gibi [*Yaptıkları işin sorumluluğu gereği, yadırganacak bir durum değil aksine tebrikeye şayan.*] kendisini helak edercesine tek tek tespit etmeye çalışmıştır. [*Bu cümleleriniz, ilmi zihniyetle katiyetle bağdaşmaz; tarih ilminin gelişerek kaliteli çalışmaların değil, kolaycı yoldan basit, kötü örnekler grubuna dâhil eserlerin sayılarının çoğalmasına hizmet edecek talihsiz bir ifadedir.*] (Giriş, s. 295-296)

Konu tasnifli tenkit yazım cevaplandırılması gerekirken, başka konulara yer verildiğine dair pek çok örneği, yazı boyunca göreceğiz. Mevzu dışı konuları da cevapsız bırakmadım; yukarıda olduğu gibi, cevapları köşeli parantez içerisinde italik olarak gösterdim.

Tenkit yazımda, anlatıma cevap teşkil etmeyen, tamamen alakasız kaynaklara yapılan atıflar için “Yabana atıf” tabirini kullanmış ve bunun için sekiz dipnot örneği vermiştim. Cevabî yazının sahibi ise, yazısının pek çok yerinde asıl mevzudan uzaklaşarak, bazen sayfalarca yer tutan konulara girmiş ve meseleyi bambaşka mecralara taşımıştır. Onun, tenkidî tarihçilik düşüncesi ve metoduyla bağdaşmayan bu tür keyfi tasarruflarını, çok sayıda olduğundan, sıra numarası vermeden kısaca ‘mevzudan kaçış’ olarak nitelendirdim.

İfade ve üslubumu, “Bizans Söylenceleriyle Osmanlı Tarihi Adlı Yayın Üzerine”, (*Türklük Araştırmaları Dergisi*, 9 (2001) s. 181-190) başlıklı yazımdan bildiğini söyledikten sonra yeni bir paragraf açtığını görüyoruz:

“Efdal Sevinçli’yi hak etmediği bir üslup ile eleştirdiğini unutan sayın Öztürk, *“Başkalarının çalışmalarında kusur aramaya niyetlenmeden önce kendi yaptığımızdan, hiçbir şüpheye mahal bırakmayacak biçimde emin olmalıyız. Ancak emin olsak bile doğru ve doğruları, ilmî nezaket ve tenkit âdabı ile ifade etmeli; bu yayında olduğu gibi, mahcup olacağımızı da düşünerek mutedil bir üslup kullanmaya özen göstermeli, “görmezden gelmiş”, “dikkate almamış” gibi ilmî itibara zarar verecek ifadeleri, üstelik birkaç kez tekrar ederek, kullanmaktan imtina etmeliyiz”* diyor. (s. 296)

Cevabî yazının sahibi, bu satırlarımı alıntıyor ama yazılmasına sebep olan, kendi ifadesiyle “görmezden geldiğimiz” (Öztürk, Azamat, İğci) ‘kılıç hikâyesi’ndeki kronoloji ile ilgili yazdıklarımı tartışmaktan imtina ediyor:

Metin neşirlerinde hataya düşmemek veya hata payını en aza indirmek için, metni doğru okuyup doğru anlamak yanında, müelliflerin olayları nasıl tarihlendirdiğini de bilmek gerekir. Oruç ve Anonim Tevârihlerdeki tarihleme, olay anlatıldıktan sonradır. Ardından, “def’a”, “gine”, “pes” gibi ifadelerle yeni bir olayın anlatımına geçilir.

Hazırlayanların “889 yılı doğrudur, 886 yılı hatalıdır” diyerek noktalama kusura, metni anlamamaktan ve dönemin tarihini bilmemekten kaynaklanan yanlışı, daha büyük bir yanılışla tashih yoluna gitmeleri hayret vericidir. Söylenildiği gibi anlatımı da sorgulamak gerekir.

Kısacası, hatayı yapanlar kılıç hikâyesini anlatan müellif veya müstensihler ve yahut onların verdiği kronolojiyi olduğu gibi aktaranlar (Azamat, Öztürk ve İğci) değil, iyice araştırıp metni doğru anlamaya çalışmayan, Bâdi Efendi nüshasını neşre hazırlayanlardır. ‘İlk Anonim’ iddialarına dayanak yapmak için kılıç hikâyesini acaba gerçek mi, değil mi, gerçek ise ne kadar gerçek demeden ve hiçbir eleştiriye tabi tutmadan olduğu gibi kabul etmek ilmî tarihçilik düşüncesi ile bağdaşmaz. (Öztürk, “İlk Anonim Kronik İddiası ve Neşri Üzerine”, s. 297-298)

Peki, bu ifadelerimin neresinde hakaret var, anlamış değilim. Doğru okunmuş ve anlaşılmalı, fevkalâde mükemmel bir eser neşretmişler mi demem bekleniyordu? Bütün ilimlerde, bilhassa tarih ilminde, tenkit fikrinin önemini idrak edemeyen unvanlı tarihçiler ne yazık ki hâlâ mevcut. Bir şekilde elde edilen unvanların, şöret ve maddi menfaatler uğruna kullanılmasının, o unvanlara sahip herkese zarar verdiği unutulmamalıdır. Unvanı; şeref, iftihar ve gururla korumak ve taşımak ilmî sorumluluk ister. Dolayısıyla, ilim erbabı, unvanıyla değil ilmiyle amel etmelidir.

“Sayın Necdet Öztürk’ü Bu Kadar Rahatsız Eden Ne Olabilir?”
(s. 296-302)

Bu başlık altında etik kurula şikâyet ettiğim tekrar edildikten sonra, XII. Tarih Kongresi’ne sunduğum bildiride (Ankara 1994) eseri neşre hazırladığım, bu eseri, doktora çalışmamda Ruhi Tarihi olarak kullandığım; Anonim Tevârih olduğunu fark edince de düzeltme yoluna gittiğim söylenmiş ve 2021 yılına kadar neşretmediğim gibi hususlara temas edilmiş. Oysa neden neşretmediğimi, en son eleştiri yazımda da açıklamıştım.

Söz konusu bildiride, Bâdi Efendi nüshasının II. Bayezid devrinde kaleme alınan eski Anonim Tevârihlerden biri olduğunu yazdığım doğrudur; bugün de aynı görüşteyim. ‘İlk Anonim’ olduğu iddiasında hiç bulunmadım. ‘İlk Anonim’ iddia ve ifadesi ile, ‘ilk anonimler’den biri olduğu’ ifadesi aynı kefeye koyulabilir mi? Uzun bir çalışmayı gerektirecek oldukça karmaşık, çetin ve zahmetli bir konuda iddialı ve kesinlik ifade eden cümleler kurmamaya özen gösterdim.

Anonim Tevârih neşrime gelince; yüksek lisans tezi yapılan bir anonomi yayımlamış olduğum yeni bir bilgi değildir. Yazıma cevapla alakası olmayan bu hususa da temas etmişsiniz. Bu tezin âdeta fahri danışmanı idim. Bu anonim Giriş kısmı ile *Giese Anonimi* ve genel olarak Anonim Türkçe Kronikler hakkında yazdıklarımı okumadığınız anlaşılıyor.

Müteakip sayfada (s. 297), Bâdi Efendi nüshasının katalog bilgilerini verdiğim ifade edildikten sonra makalemdeki künye bilgileri eleştiri maksadıyla cevabî yazıya aynen alınmış. Tenkit yazımda belirttiğim gibi, o bilgiler katalogdan değil, İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi Mikrofilm Arşivi, No. 2765’teki bilgilerdir. Nüshanın kimlik bilgilerinin verildiği sayfadan sonra, Edirne nüshası ve neşrettiğim Anonim Tevârih’le ilgili yazdıklarımın alıntılar yapılmış ve dolayısıyla benzer bilgiler tekrar edilmiştir.

İfade edildiği üzere, tenkit ettiğim hususların cevaplandırılması gerekirken, sayfalarca mevzu dışı konulara yer verilmiş, dolayısıyla ‘ilmî tenkidin temel ilkeleri ve özellikleri’ yok sayılmıştır.

Sayın Öztürk, eleştiri yazısında, “... ‘şeyhülmüverrihîn’ merhum Halil İnalıcık’ın çalışmalarından biliyoruz. Osmanlıların bu asırlarına dair pek çok bilginin Sultan II. Bayezid döneminde (1481-1512) yazılan kroniklerde aynı veya benzer ifadelerle geçtiğini; bunlardan, Âşıkpaşazâde-Neşri tarihleri ile Oruç Bey-Anonim Tevârihler arasındaki sıkı kaynak ilişkisine dair bugün daha çok bilgi sahibiyiz.

Ancak bu mesele henüz tam olarak halledilmiş değildir. Mesela Rûhî-Neşrî tarihleri arasındaki kaynak ilişkisine dair, kimin kimden yararlandığı veya iki kaynak arasındaki benzer yerlerin hangi ortak kaynaktan geldiği gibi soruların henüz kesin bir cevabı yoktur” demektedir.

Halbuki, atıfta bulunduğu Halil İnalçık böyle demiyor; şu satırlarını ya hiç okumamış veya unutmuştur!

“*Neşrî'nin Cihannümâ'sı içinde yer alan Ahmedî'nin Gazânâme'si önemlidir. Neşrî, Ahmedî'nin Dâstân ve Tevârih-i Mülûk-i Âl-i Osmân'ını, Âşıkpaşazâde Târîhi'ni, Rûhî ve Takvimler'i az değişikliklerle kendine göre bir tarih sıralaması ile kelime kelime (aktarmış)tır.*”⁴ İşte, Şeyhülmüverrihîn'in tespiti böyledir, şu hâlde sizin görüşünüze ne diyelim?

Tenkrit yazımdan aktarılan ve italik gösterilen bu alıntıda, kaynak ismi zikretmediğim hâlde yanlış anladığımı ilan edilmiş (s. 300). Hâlbuki bu bilgiler, İnalçık'ın herhangi bir yazısından ‘tırnaklı aktarım’ değildir. Alıntı metni özelliği taşımadığı anlaşılmamış veya anlaşılmak istenmemiş. Oysa ifade bana; bilgiler, pek çok yazısında benzerlerini tekrar ettiğini bildiğimiz İnalçık'a aittir.

Cevabî yazıda, hiç yeri olmadığı hâlde metin neşri çalışmalarım sığ bir anlayışla sorgulanmış -bunlar, isimimi lekelemeye matuf olduğu gibi, asıl mevzudan kaçış fırsatı olarak görülmüş- Neşrî'den sonra (aşağıda Neşrî'ye tekrar dönülmüş) bu kez sorgulama Edirneli tarihçi Oruç Bey yayınımdan üzerinden yapılmış. Oruç Bey ve eserine dair Mükrimin Halil Yinanç, Faik Reşit Unat ve Abdülkadir Özcan'ın makalelerini görmediğim söylenerek alıntılar verilmiş; eser, makale, madde künyeleri de gösterilmiş (s. 301).

Edirneli Oruç Bey'i ve eserini artık biliyoruz. Oruç Bey araştırmalarına dair yeni bilgiler, pek çok meselenin tartışıldığı *Oruç Beğ Tarihi* neşrimin giriş kısmında mevcut ancak kolaycı tarihçiliğe göre bunlar zahmetli işler.

Evet, Necdet Öztürk'ün, “neşre hazırladığımı ve pek yakında araştırmacıların istifadesine sunulacağını memnuniyetle belirtmek isterim” haberi boş çıkmıştı [*Daha mufassal bir nüsha olan Anonim Tevârih neşrim, 1. Basım 2000, 2. Basım 2015*]. Üzerinde 27 sene geçmiş olmasına rağmen ortada bir şey olmadığını görünce, bu metni daha yeni ve özgün tespitlerde bulunarak [*Hangi özgün tespitlerden söz*

4 Halil İnalçık, *Kuruluş Dönemi Osmanlı Sultanları* (İstanbul: İSAM, 2022), s. 125; Yüksel, “İlk Anonim İddiası”, s. 300, dipnot 13.

ediyorsunuz? Gerek cevap yazınızda gerek eserin girişinde öyle bir tespit göremedim. Başka araştırmacıların tahmine dayalı üstelik kimi çelişkili ifadelerini mi kastediyorsunuz? Onları çalışmanıza aldığınızda özgün tespitler mi yapmış oluyorsunuz? Sizin, çetin ve okkalkı sorunlarınız yanında bunlar çok basit kalıyor.] neşretmiş olduk [Kısa zamanda ve kolaycacak, çeşitli ve bolca hatalar ganisi, neredeyse çeviri yazı hacminde 'konu tasnifli tenkit kitabı' yazılabilecek bir çalışma.]. Sayın Öztürk'ün hazımsızlığının sebebi bu olmalıdır. Keşke, ilmî gayret olsa [Sözünü ettiğiniz hazımsızlık, tamamen kurgu ve hayal ürünü. Merak etmeyin, 'ilmî gayret' kesbetmek için çalışacağım ama yine de kesin söz vermeyeyim.]; o zaman, ilk önce kendi çalışmalarındaki kusur ve eksikliklerini tamamlamaya çalışırdı. (s. 301-302) [Bu dahi anlaşıldı, notumu aldım.]

Peki, bu satırları yazmaktan muradınız nedir? Bu anonimi neşretmeyeceğimi duyurmuştum, beni tekrara neden zorluyorsunuz? 'İlmî gayret' eksikğim için hiç endişe etmeyiniz. Üslubunuza diyecek yok, devam ediniz. Bütün çalışmalarımdaya ki kusurları, ilmî kudretinizin yettiği yere kadar tespit edip kitaplaştırır veya seri makaleler kaleme alıp neşrederseniz minnettar kalırım.

Bütün Tevârih-i Âl-i Osman'lar II. Bayezid devrinde yazılmıştır" cümlesinin bana ait olduğunu söylemiş ancak kaynak göstermemişsiniz. Buna benzer cümleler kurduğum bilinmektedir. Aksi görüşte iseniz delilleriyle birlikte neden yazmadınız?

"Edirne Bâdi Efendi Nüshası'nın "İlk Anonim" Olduğuna Dair Kanıtlar" (s. 302-308)

Bu başlık altında altı sayfalık (s. 302-308) anlatımda 'İlk Anonim Kronik' iddiası eleştirime cevap teşkil edeceği düşüncesiyle, daha önceki dört maddeye bir dört madde daha eklenmiş ve böylece madde sayısı sekize ulaşmıştır. Gerek eleştiri yazımda gerek bu yazıda ifade ettiğim ve edeceğim üzere, 'İlk Anonim' iddiası, müstakil bir araştırmayla ikna edici biçimde ortaya konulmadığından, bir kısmı daha öncekilerin tekrarı olan maddeler üzerinde durmayacağım gibi, bazı araştırmacıların bu nüsha veya 'Anonim Kronikler' hakkındaki tahmine dayalı görüşlerini de dikkate almayacağım. Şayet bu nüshanın 'İlk Anonim' olduğunu ispata matuf, tenkit yazımda belirttiğim aşağıdaki hususlar araştırılıp makul ve ikna edici tespitler ortaya konulabilseydi, ancak o takdirde meseleyi tartışır, kanaatimi belirtirdim. Öncekilere birkaç madde daha eklenerek 'İlk Anonim' iddiası ispat edilmiş sayılamaz. 1514 olayları ile biten bir eserin Fatih Sultan Mehmed döneminde yazıldığı ispat için hazır ve sathî bilgiler yeterli değildir. Her şeyden önce bu ve

benzer meseleler, ‘tarihî olaylar ve filolojik temelde’ ele alınmalıdır. ‘Eski’liğini ve ‘İlk Anonim’ olduğunu ispata yarayacak sağlam karinelere ulaşmak için, çok geniş ve uzun soluklu araştırmalar yapmak icap eder.

Cevabî yazının sahibinin, müellifi bilinen/bilinmeyen 15. yüzyıl Osmanlı tarih kaynaklarını yeterince tanımadığını, o devrin dil özelliklerini bilmediğini, metin neşri standartlarının çok altında kalan Bâdi Efendi nüshası yayınından biliyoruz. Görüldüğü kadarıyla, bizzat kendisi tarafından 15. yüzyıl Osmanlı kronik metinlerine inilerek yapılmış herhangi bir araştırma ve inceleme yazısı da mevcut değildir.

Bu kısımdaki son paragraf (s. 308):

İşte sayın Öztürk’ün bizi eleştirmek [*Tarihçilik anlayışım ve ilmî sorumluluğum böyle tezahür etti.*] ve tezyif etmek için kendini bu kadar helak etmesinin [*Bu da nereden çıktı, nedenmiş o? Böyle bir çabam olduğu fikrine nasıl kapıldınız?*] bir nedeni de nasıl olup da böylesi bir metni neşretme fırsatını kaçırdığının [*Neşredek olsaydım tez yaptırılmazdım; öğrencime, elimdeki malzemeyi verdim, yukarıda geçtiği gibi, tezden önce başka bir anonim neşretmiştim, rica ederim, bilmezden gelmeyiniz.*] üzüntüsü olsa gerektir? [*Üzüntüm ve endişem tarih ilmi adına, çok berbat bir şekilde neşredilmiş olmasındır.*]

Eleştiri yazımda, ‘İlk Anonim’ iddiasını araştırmaya ve izaha yardımcı olacağına dair düşüncelerimi maddeler hâlinde şu başlık altında sıralamıştım (Öztürk, “İlk Anonim Kronik İddiası ve Neşri Üzerine”, s. 299):

8. Güvenilir sonuçlara ulaşmanın yolları:

1. Üzerinde çalışma yapılan yapılmayan bütün Anonim Tevârihler (tahminimize göre, yurt içi ve yurt dışı kütüphanelerinde elli civarında) toplandıktan sonra şecereleri çıkarılarak gruplandırılmalıdır.
2. Nüshalar, olayların anlatımı (bilhassa 1285-1389, 1389-1413 yılları; gerekirse 1422’ye kadar) ve tarihî süreç içinde arkaik Türkçe kelimelerin geçirdiği gelişim ve değişim merhaleleri yönünden filolojik incelemeye tabi tutulmalıdır.
3. Birbirine çok yakın hatta aynı gibi görünen nüshalar daha yakından incelenip elendikten sonra, eski olduğuna kanaat getirilip teke düşürülen nüsha, Âşıkpaşazâde’nin Yahşi Fakih’ten aldığını söylediği kısımlarla karşılaştırılmalıdır.
4. En eski nüsha olarak tespit edilen nüsha, 1413’ten sonra ekleme yapıldığı düşünülenek, en geç Fatih döneminin başlarında bitmiş olmalı (mevcut bilgilerimize göre böyle bir nüsha yok).

5. Bu karşılaştırma, Oruç Bey'in Oxford Bodleian (kuruluşun 872/1467-1468'e kadar) ve Cambridge (899/1493-1494 yılına kadar) yazmalarıyla (*Oruç Beğ Tarihi*, İstanbul 2014, Giriş, s. XXVI-XXVII) da yapılmalıdır. Karşılaştırmalar yapılırken bazen aynı cümleleri görmek yanıltıcı olabilir, buna dikkat etmek gerekir.

Hiç olmazsa 4. madde ile ilgilinilip varılan sonuçlar cevabî yazıda tartışmaya açılsaydı, bundan, hem Bâdi Efendi nüshasını neşredenler hem de tenkidî Osmanlı tarihçiliği müstefit olurdu.

'Mevzudan kaçış' sayfaları:

"Öztürk'ün Bu Eleştirideki Azametli Söylemiyle Eserlerine Bir Bakış" (s. 308-311)

Öztürk, bir akademisyene yakışmayacak hakaretamik ifadelerle [*Mesela hangileri? Çok sık tekrar ettiğimize göre hakaret sözcüklerimi listeleyip duyurmanız gerekmez miydi, üslubumu teşhir için!*] bizi ve eserle ilgili tespitlerimizi diline dolamış olsa da burada sayın Öztürk'ün "ilmî müktesebatı ve akademik aklı" [*Tırnak içinde gösterdiğiniz sözcüklerin hakaret neresinde, üstelik genel ifade; üzerinize alınmışsınız, demek alınmayı hak etmişsiniz. Neyi arzu ediyorsanız sorgulayınız, efendim!*] değil eserleri söz konusu edilecektir. [*Peki, bu üç sayfada temas ettiğiniz konuların tenkit yazımla ilgisi nedir? Sizce de 'tuhaf ve garip' değil mi? 'Akademik aklınız' asıl mevzudan kaçışımıza nasıl izin veriyor?*]

Sayın Öztürk, "Osmanlı tarihini anlatan kütüphane kaynaklarını ve özelliklerini, bir asır öncesine göre bugün çok daha iyi biliyoruz. Bu bilgilerimizi, I. Dünya Savaşı yıllarından itibaren Batılı ve Türk tarihçilerin kaynak eser neşirleri ile ilmî değeri yüksek makalelerine borçluyuz. Bu öncü çalışmalar olmasaydı, ilk iki asır Osmanlı tarihçiliğinde bugünkü düzeye ulaşamazdı."⁵ gibi azametli söylemiyle eleştiriye başlıyor.

Ne var ki, bu yüce söyleminin çalışmalarına yansımadağı ve bütün çalışmaları, doktora tezi hariç, daha önce bilinen ve yapılan araştırma ve metin neşirlerinin yeniden formatlanmış, hiçbir yeni bilgi içermeyen ve yapılanlara katkı sağlama-yan harcıâlem şeyler olduğunu görmekteyiz. [*Bu paragrafı, ilgi çekici yazı karakteri ve büyük harflerle çerçevede içerisinde verseydiniz, ismini teşhir muradınıza daha kolay ulaşırdınız.*]

5 Öztürk, "Edirne Bâdi Efendi Nüshasının," s. 285; Yüksel, "İlk Anonim İddiası", s. 308, dipnot 35.

Söz gelimi, *Âşıkpaşazâde Tarihi* [künyesini veriyor] neşriniz ile, F. Giese [*Giese'yi doğru yazmayı öğrenmiş, memnuniyet verici, işte tenkidin faydaları, sonuçları görülüyor.*] ve Atsız neşirlerinin [künyelerini de veriyor, artık daha dikkatli], hangi eksikliğini tamamladınız? [*Her ilim erbabının soramayacağı, okkalkı bir soru.*] Bu iki çalışmaya ne gibi bir katkınız oldu? Baskısının güzel ve arkasında tıpkıbasım olduğunu söyleyebilirsiniz o kadar. [*Çokça beğenmedikleriniz arasında bir beğendiğinizin çıkması, gönül ferahlatıcı. Demek ki siz, mazrufla değil zarfla ilgilenmeyi daha çok seviyorsunuz.*]

Aynı şekilde, *Mevlânâ Mehmed Neşrî* [italik yazmış], *Neşrî Tarihi/Cihânnümâ* [künye bilgilerini vermiş] tekrar yayına hazırlamakla F. R. Unat-Mehmed A. Köymen'in *Mehmed Neşrî* [italik yazmış], *Kitâb-ı Cihan-nümâ Neşrî Tarihi* [künye bilgilerini vermiş] yayınının hangi eksikliğini tamamladığınız? Katkılarınız ne oldu? (s. 308-309) [*Neşrî çalışmam için de neden neşrettiğimi düşünceğim.*]

Bu sorularınızı -hadi liseye inmeyeyim- tarih bölümlerinin son sınıf öğrencileri dahi ilmî ölçülerde olmasa da cevaplayabilir. Baştan beri siz sordunuz, belki de sormaya devam edeceksiniz, bilmiyorum. Metin neşri çalışmalarımın, yukarıda saydıklarınızla sınırlı olmadığını bilmektesiniz. Soru kapsamı dışında tuttuğunuz *Düstûrnâme* ile *Selâtinname* neşirlerim, makbul metin neşirleri kategorisine dâhil edilebilir mi? *Düstûrnâme*'yi, iddialı ancak ispat edemediğiniz 'İlk Anonim' sözcüklerini ekleyerek yayımladığınız eserde nasıl tasarruf ettiğinizi hatırlamış olmalısınız. Bilgi kaynağınızın *Düstûrnâme* yayınımda olduğu çok belli ancak bunun yerine, başka bir kaynak göstermişsiniz. Cevabî yazınızda Enverî'nin esamesi dahi yok. Sizin bu yazınızdan sonra, belki, Osmanlı tarihinin ilk iki asrının yazılmasında, baş tacı ettiğimiz en önemli kronik müelliflerinin (Derviş Ahmed Âşıkî, Mehmed Neşrî, Oruç Bey, Anonim Tevârih yazarı) aziz ruhları dahi incinmiştir.

Alakasız bir yerde, bir uydurma haber daha:

Ayrıca sayın Öztürk, *Osmanlı Tarihinin Temel Kaynaklarından İlk Anonim Tevârih-i Âl-i Osman (Edirne Nüshası)* başlıklı çalışmamızı görmek istemediğiniz [*Bu ne tuhaf ifade böyle, bu fakiri neredeyse eser düşmanı ilan edeceksiniz.*] için veya biraz da küçümsemek [*Çok çeşitli ve çok sayıda hatayı göstermek ne zamandan beri 'küçümsemek' oluyor?*] gayesiyle bir öğrenciden haber aldığınızı söylüyorsunuz. Halbuki 25.5.2022 tarihli Cumhuriyet Üniversitesi Rektörlüğü'ne yapmış olduğunuz şikâyet dilekçesinde basından duyduğunuza dair haber linklerini kaynak göstermişsiniz. (s. 309)

İşte öğrenciden öğrendiğime dair, daha önce verdiğim internet yazışmaları:

Bu yayından beni haberdar eden Bahçeşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Yüksek Lisansından öğrencim Murat Berkan Kuşkonmaz'a teşekkür ederim. (Öztürk, "İlk Anonim Kronik İddiası ve Neşri Üzerine", s. 5, dipnot 6)

"Murat Kuşkonmaz alıcısına 2022-04-23 17:33 tarihinde: Murad, sözünü ettiğin anonim kim tarafından yayımlanmış, tam adı nedir? Edirne Badi Ef. nr. 2765 olmasın? Heyecan verici. Teşekkür ederim." (Öztürk, "İlk Anonim Kronik İddiası ve Neşri Üzerine", s. 5, dipnot 7)

Görüldüğü gibi, ilk bilgi kaynağım, akademik istikbal vadeden öğrencimin yazdıklarıdır. Çok kolay erişemesem de eserin künyesini ve tanıtımını internet sorgulaması ile öğrendim, uygun gördüğüm birkaçını dilekçede gösterdim. Bu hususa yazınızda yer vermeniz tuhaf değil mi?

Yine bir 'mevzudan kaçış' daha:

Bunları da geçelim. [*Eleştiri konusu yaptığım yayını nereden öğrendiğimle ilgili yukarıdaki alıntı kastediliyor.*] 2018'de üçüncü basımı yapılmış olan *İmparatorluk Tarihinin Kalemlî Muhafızları Osmanlı Tarihçileri* [*künyesini vermiş*] görkemli başlıklı [*demek başlığı beğenmiş, teselli armağanı ilmî gayretsiz*] eserindeki bilgilere açıp bakanlar hangi yeni bilgi ile karşılaşacak? Hepsi bayat, sıradan bilgiler. (s. 309) [*Bayat bilgiler, çok ilginç. Herkesin bildiği veya değerini yitirmiş bilgi demek istiyor olmalı. Peki, bilgi bayatlar mı gerçekten?*]

Dedikten sonra, biri kendi yayını olmak üzere birkaç eserin *Osmanlı Tarihçileri*'nde bulunmadığı bilgisini veriyor; bu eserlerden haberim olmadığını belirttikten sonra öfke diliyle şöyle diyor:

Kalkmış, bizim referanslarımızı "yabana atıf" olarak nitelendiriyorsunuz!

Hele, şikâyet dilekçenizdeki ifadenizle, "Kırk yılı aşkın (1979-) meşgul olduğum ve el'an aynı heyecanla sürdürdüğüm kaynak neşri" üzerinde söyleyen birinin Türk Tarih Kurumu'nda 2013'te neşredilen bir eserden [eserin künyesi üst paragrafta verilmiş, haz. Hasan Yüksel-İbrahim Delice] haberdar olmaması daha vahim bir durum değil midir? [*fevkalâde bir soru*] Siz gençlere böyle mi örnek oluyorsunuz sayın Öztürk? (s. 309) [*Âdeta öfke kıvılcımları saçan muazzam bir soru.*]

Yersiz ve ilgisiz bir şekilde, eleştiri konusu kapsamına dâhil ettiğiniz *Osmanlı Tarihçileri* adlı derleme eserimizin ilk baskısı iki imzalı (Öztürk-Yıldız), ikinci ve

üçüncü baskılar, tek imzalı (tarafımdan). Bu çalışmamızın da önsözünü okuduğunuz çok açık. Ders notlarımdan üretilen, ilim terazisinde tartılmasını gerektirecek kadar değeri olmayan ‘derleme’ bir eser. İnceleme ve araştırmaya devam ederse-
niz, geçmediğini söylediğiniz eser(ler)e, makalelere yenilerini ekleme ihtimaliniz yüksektir. Bu derleme eseri, ilmî donanımları yüksek tarihçiler için hazırlamadık. Eserimizde olmadığını zikrettiklerinizle, eleştiride kullandığım “Yabana atıf” ara-
sında, benzerlik varmış gibi göstermeniz sizce de tuhaf değil mi?

Öztürk, “İlk Anonim Kronik İddiası ve Neşri Üzerine”, s. 309:

11. Dipnotsuz iddialı cümleler:

ATĀO 2021, s. 28:

Üçüncü aşamada *Ruhi* ve *Neşri* gibi biraz daha edebi metinlerle karşılaşılır. Bu ikisi arasında metin benzerlikleri büyük boyutlara varmaktadır. *Neşri*, *Ruhi*’nin bir kopyası gibidir.

Bu bilgi, hazırlayanlara ait değildir. Rûhî’nin Oxford Bodleian nüshası, Neşri’nin Theodor Menzel nüshası ile aynı tarihlerde bitmektedir. Henüz yayınlanmamış bir çalışmama göre Oxford nüshasının bazı kısımları, özellikle Çelebi Mehmed devri anlatımı, Neşri’nin söz konusu nüshası ile uyum içindedir. Neşri, Rûhî’nin kopyası olamaz ancak ikisi de ortak bir kaynak kullanmış olabilir.

Tenkrit yazımdaki bu tespitime şu başlığı atarak cevap veriyor:

Yüksel, “İlk Anonim İddiası”, s. 311:

“Çalışmamıza Dair Mesnetsiz İddiaları” (s. 311)

“Dipnotsuz iddialı cümleler” başlığı altında İlk Anonim’deki “...üçüncü aşamada *Ruhi* ve *Neşri* [Aşağıda, bu iki tarihçinin adlarını/mahlaslarını farklı imla ile yazıyor.] gibi biraz daha edebi metinlerle karşılaşılır. Bu ikisi arasında metin benzerlikleri büyük boyutlara varmaktadır.”⁶ cümlemiz için “Bu bilgi, hazırlayanlara ait değildir. Rûhî’nin Oxford Bodleian nüshası, Neşri’nin Theodor Menzel nüshası ile aynı tarihlerde bitmektedir. Henüz yayınlanmamış bir çalışmama göre Oxford nüshasının bazı kısımları, özellikle Çelebi Mehmed devri anlatımı, Neşri’nin söz konusu nüshası ile uyum içindedir. Neşri, Rûhî’nin kopyası olamaz ancak ikisi de ortak bir kaynak kullanmış olabilir.”⁷ diyebiliyor. [metnim italik değildi]

6 Osmanlı Tarihinin Temel Kaynaklarından İlk Anonim, s. 28; Yüksel, “İlk Anonim İddiası”, s. 311, dipnot 38.

7 Öztürk, “Edirne Bâdi Efendi Nüshasının,” s. 309; Yüksel, “İlk Anonim İddiası”, s. 311, dipnot 39)

Halbuki kendi ifadesiyle “*kırk yıldır*” bu işle uğraşan biri olarak Celâlzâde Sâlih Çelebî, *Hadîkatü’s-Selâtin İnceleme-Metin* isimli çalışmamızın giriş kısmına (s. XLIII-XLV) bakmış olsaydı bu bilginin bize ait olduğunu görürdü. Çünkü çalışmamızın metnini Rûhî ve Neşrî [*bu kez farklı imla ile*] ile karşılaştırırken bu durumu tespit etmiş [*Bu iki kaynak arasındaki ilişki sizden önce tespit edilmişti, hatırlanmış olmanız gerekir.*] ve hatta bir dipnot ile bu iki kaynak arasındaki metinlerin mukayesesi üzerine çalışacağımızı belirtmiştik.⁸ Bu konuda, özellikle Çelebi Mehmed devri için henüz yayınlanmamış bir çalışmasından bahseden sayın Öztürk’e bu kaynağı görmesini öneririz [*“Neşri, Ruhi’nin tam bir kopyası gibidir.” dediğinize göre, mutlaka görmem gerekmez.*]

Neşri ile Rûhî [yukarıda düz, burada italik; ili yazımı da farklı] arasındaki benzerlik konusundaki görüşlerinin sağlıklı olmadığını ve “şeyhülmüverrihin” merhum Halil İnalıcık’ın tespitlerine aykırı olduğunu hatırlatmaya gerek var mı? [Bu sorunuzun cevabı aşağıda, beğeneceğinizi umarım.]

Yukarıda görüldüğü gibi, “Dipnotsuz iddialı cümleler”e (cevabî yazıda notlandırılmış) tek örnek vermiştim. Hiçbir tarihçi şu cümlenin ilmî değerine paha biçemez sanırım.

“Neşri, Ruhi’nin tam bir kopyası gibidir.” (Prof. Dr. Hasan Yüksel)

İlmî kıymeti ve önemi dolayısıyla siyah gösterdiğim bu cümle; Neşrî araştırmalarında bugüne kadar doğru veya doğruya yakın bildiklerimizi tarihin çöplüğüne atıracak çok taze, heyecan verici, ufuk açıcı, hiçbir şüpheye mahal bırakmayacak kadar muhkem ve çok ayrıntılı incelemelere dayanan, önceki bütün tartışmalara son noktayı koyan, nihaî hükmün ilan edildiği bir cümledir. Taeschner,⁹ Ménage,¹⁰ İnalıcık¹¹ gibi üstat tarihçilerin dahi kitap ve makalelerinde bir türlü çözemedikleri meseleyi tenkit yazımın muhatabı, bir kaynak neşrinin (*Hadîkatü’s-Selâtin*) giriş kısmında iki sayfada kolaycacak halledivermiştir.

8 Celâlzâde Sâlih Çelebî, *Hadîkatü’s-Selâtin İnceleme-Metin*, haz. Hasan Yüksel, H. İbrahim Delice (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2013), s. XLV, dipnot 143; Yüksel, “İlk Anonim İddiası”, s. 311, dipnot 40)

9 Franz Taeschner, Neşrî yazmalarından Th. Menzel nüshası ile Manisa nüshasının nâşiridir.

10 V. L. Ménage, *Neshri’s History of the Ottomans, the sources and development of the text*, SOAS, London Oriental Series yol. 16, Oxford University Press, London 1964, XVI+86.

11 Halil İnalıcık, “Bibliyografya”, *Belleten*, XXIX/116 (Ankara 1965), s. 667-672. V. L. Ménage, *Neshri’s History of the Ottomans, the sources and development of the text*, SOAS, London Oriental Series yol. 16, Oxford University Press, London 1964, XVI+86.

Bu hüküm cümlesine göre; Neşri'nin tek kaynağı vardır o da Rûhî Çelebi. Dolayısıyla, çok iyi bildiğimiz Ahmedî, Saray Takvimleri, Şükrullah, Nişancı Paşa, Âşıkpaşazâde, artık Neşri'nin kaynakları listesinden çıkarılacağından, Rûhî Çelebi'nin adı daha büyük ve altın yıldızlı harflerle listedeki yerini alacak; Neşri mi Rûhî'den yoksa Rûhî mi Neşri'den yararlandı veya her ikisi de bazı anlatımlar için (özellikle Çelebi Mehmed saltanatı) müşterek bir kaynak mı kullanmışlardır gibi akıl yürütmelerin artık hiçbir önemi ve anlamı kalmamıştır. İlmî tarihçiliğin bir türlü halledemediği problemleri, 'kolaycı tarihçilik tarzı'nın sühuletle çözdüğü, müşahhas delilleriyle hafızalara kazınmıştır.

"Sayın Öztürk'ün "Yeni bir notlandırma tarzı ve atıf usulü" başlığı altındaki eleştirileri" (s. 312-313)

Bu kısımda; önce, tenkit maddemi, ardından cevabî yazıdaki maddeyi verdikten sonra, gerektiğinde 'Değerlendirme' de yapacağım.

Öztürk, "İlk Anonim Kronik İddiası ve Neşri Üzerine", s. 302:

Yabana atıf 1

Dipnot 1: Görüldüğü üzere [9. Yeni bir notlandırma tarzı ve atıf usulü: Giriş, dipnot 1 M. K. Üzergin, "Rûhî", İA., C. 9, İstanbul 1988, 764-665. (Aynı dipnot için bk. aşağıda s. 21, dipnot 24)] merhum Prof. Dr. Muammer Kemal Özergin'in soyadı dahi doğru yazılmamış. Referans gösterilen ansiklopedi maddesine bakıldığında, Rûhî'nin hayatı ve eserine dair bilgi olduğu; "Rûhî tarihinin bilinen yazmaları, Berlin, Oxford, Edirne ve M. F. Köprülü kütüphanelerinde olmak üzere, 5 nüshadır" dendiği görülür (Özergin, "Rûhî", İA, X, 165). Dolayısıyla maddede doğrudan Bâdi Efendi nüshası veya kroniği diye bir bilgi mevcut değildir. Ayrıca Özergin, Bâdi Efendi nüshasının neşrindeki Bibliyografya listesine de alınmamıştır.

Yüksel, "İlk Anonim İddiası", s. 312:

Sayın Öztürk eleştirisi dozunu arttırayım derken insanfını da yitiriyor. Atıflarımızı bağlamından kopararak "*yabana atıf*" diyerek veya bir iki sesli harf yazım hatasını sert/yumuşak ünsüz kullanımını diline dolayarak, gösterdiğimiz referansların aslı olmadığını söylüyor. Ne diyelim Allah insaf vere!

Şimdi sayın Öztürk'ün kendisinin de bu konularda ne kadar dikkatli ve titiz olduğunu bir görelim:

1. Çalışmamızın 21. sayfasındaki 24. dipnotta (M. K. Üzergin, "Rûhî", İA., C. 9, İstanbul 1988, 764-765) [gerçek dipnotunuzda İA., değil İA.,] bir harf hatası var.

Özergin Üzergin şeklinde yazılmış (Eleştiri yazısı, s. 301). Sehven yazılan bir Ö/Ü için bizi diline dolayan [*Sadece bu yüzden mi?*] sayın Öztürk'ün karşısındakini eleştirirken bile aynı duruma düştüğü görülüyor.

Eleştiri yazısında (s. 301), “*Dipnot 1: Görüldüğü üzere merhum Prof. Dr. Muammer Kemal Özergin’in soyadı dahi doğru yazılmamış. Referans gösterilen ansiklopedi maddesine bakıldığında, Rûhî’nin hayatı ve eserine dair bilgi olduğu; “Rûhî tarihinin bilinen yazmaları, Berlin, Oxford, Edirne ve M. F. Köprülü kütüphanelerinde olmak üzere, 5 nüshadır” dendiği görülür (Özergin, “Rûhî”, İA, X, 165). Dolayısıyla maddeye doğrudan Bâdi Efendi nüshası veya kroniği diye bir bilgi mevcut değildir. Ayrıca Özergin, Bâdi Efendi nüshasının neşrindeki Bibliyografya listesine de alınmamıştır.*”¹² [yazımda, bu metnin tamamı italik değil, yeni bir tahrif daha]

Burada daktilo hatası Ü/Ö [*Peki, aynı daktilo bütün ‘ö’leri ü’ye dönüştürmemiş?*] harfinden başka bir yanlışımız var mı? Kemal Özergin, “Edirne Nüshası” diyor; illa “Bâdi [Bâdi/Bâdi?] Efendi nüshası” mı demeliydi? Edirne Kütüphanesinde daha önce ve şimdi *Rûhî Tarihi* olarak bilinen, nitelendirilen başka bir kronik mi var? Sayın Öztürk, bizi eleştirirken dahi referansımızı “Özergin, “Rûhî”, İA, X, 165” yanlış yazıyor [*Yazımdaki gösterimi: Özergin, “Rûhî”, İA, X, 765*]. Doğrusu “Özergin, Rûhî, İA., IX, 765” olacaktı. [*Kendimi tebrik etmeliyim zira 41 sayfalık eleştiri yazımda tek bir hata tespit edilmiş.*] Demek ki gözden kaçabiliyormuş!

Yukarıdaki 273 kelimelik metin, yoksa laf kalabalığı mı desem, bir harfi hatalı yazmalarını (Ü/Ö) eleştirirken, benim de ansiklopedi cildini yanlış gösterdiğimi (İA, X), ispat için, on beş kelimelik bir cümle kurulmuştur. Böylece, tenkit yazımın tek hatasının bu olduğunu öğrendim. Bu kocaman hatamı bulan cevabî yazının sahibi, yeni hatalar yaptığının farkında değil, cilt hatasını tespit ettiğine göre onları da pekâlâ bulur.

Öztürk, “İlk Anonim Kronik İddiası ve Neşri Üzerine”, s. 302:

Dipnot 2: Bu hatalı bilgi, atf yapılmadan Cengiz’in makalesinden aynen alınmış (s. 41, dipnot 4). Eserin mikrofilminin Edirne’de değil, Süleymaniye Kütüphanesi Mikrofilm Arşivi’nde olduğu daha önce geçmişti. Eserin tanıtım bilgilerinin “katalog bilgilerine göre” verildiği (Giriş, s. 49, a- Nüsha Tavsifi) söylene de herhangi bir katalog adı gösterilmemiştir. (Öztürk, “İlk Anonim Kronik İddiası ve Neşri Üzerine”, s. 312, dipnot 24) Bu nüshanın mikrofilminde kayıtlı künye bilgilerini tanıtım yazımda vermiştim. (Öztürk, “İlk Anonim Kronik İddiası ve Neşri Üzerine”, s. 302, dipnot 33.)

¹² Öztürk, “Edirne Bâdi Efendi Nüshasının”, s. 302; Yüksel, “İlk Anonim İddiası”, s. 312, dipnot 41)

Öztürk, “İlk Anonim İddiası ve Neşri Üzerine”, s. 313:

Yabana atıf 2

Dipnot 3: Bu dipnotta (aynı bilgi bk. dipnot 25) gösterilen makalede Edirne nüshasına dair bilgi geçmez. *Rûhî Tarihi*'nin Berlin (B) ve Cezayir (C) nüshalarını kullanan Ménage bu makalesinde, kısa bir girişten sonra (s. 311-315) I'de (s. 315-322, B 182b-188b, C 31b-25b/yapraklar ters numaralanmış) Şehzâde Korkut'un sancağını terk ederek Mısır'a gidiş ve dönüşünü; II'de (s. 322-331, B 189b-194b, C 24b-20a) Osmanlı kroniklerinde “kıyamet-i sagîr” olarak geçen 1509 İstanbul depremi metnini vermiş; her iki parçanın değerlendirmesi ile ilgili açıklamaları dipnotlarda göstermiş, makalesinin sonuna (s. 332-333) nüsha farkları listesini eklemiştir.

Giriş'in (I. Bölüm) daha ilk paragrafında görülen gayriilmî notlandırma ile yazar künyesine hürmetsizlik, esere ilmî bir güvenle bakılamayacağını kaygı verici işaretleridir.

Yüksel, “İlk Anonim İddiası”, s. 312-213:

2. “Yabana atıf 1 Dipnot 2” (s. 302): Münekkit burada mugalata yapıyor. “Eserin mikrofilminin Edirne’de değil, Süleymaniye Kütüphanesi Mikrofilm Arşivi’nde olduğu (...) eserin tanıtım bilgilerinin ‘katalog bilgilerine göre’ verildiği söylene de herhangi bir katalog adı gösterilmemiştir.” dedikten sonra, dipnot 33’te yine maharetinden söz etme fırsatını kaçırmayan sayın Öztürk, “Bu nüshanın mikrofilimde kayıtlı künye bilgilerini tanıtım yazısında vermiştim (bk. yukarıda dipnot 2’de geçen makale, s. 444-445)” [benim yazımda italik değil düz] açıklamasını yapar.

Buraya baktığımızda, kütüphane kataloğunu olduğu gibi malûmu ilâm eylediği görülür. [Böyle bir ifadeyi, kataloğu gizleyip yok saysaydım, sizin yaptığınız gibi, ancak o zaman yazabilirdiniz. Katalog bilgisini aynen değil de değiştirerek mi vermem gerekirdi? Düşünerek yazmış olsaydınız, yazınızda buna benzer çok sayıda tuhaf ve garip mantık hataları yapmazdınız.]

3. “Yabana atıf 2 Dipnot 3” (s. 302): “Bu dipnotta (aynı bilgi bk. dipnot 25) gösterilen makalede Edirne nüshasına dair bilgi geçmez” diye geçsin zaten, Ménage, yaptığı araştırmalar neticesinde bir *Anonim Tevârih-i Âl-i Osman* olduğu kanaatine varmıştı; *Ruhi Tarihi*'nden bahsediyor. [Örtülü bilgi değil açık bilgi verilmelidir.]

Öztürk, “İlk Anonim İddiası ve Neşri Üzerine”, s. 303:

Yabana atıf 3

ATÁO 2021, s. 28-29:

İoannes Kantakuzenos, 1347–1354 arasında Bizans imparatorluğu yapmıştır. 1354 yılında Orhan Bey’e mektup yazarak onunla görüşmek ister. Görüşmede anlaşılır ve İoannes’in kızı Theodora ile Orhan Bey 1346’da evlenir. Orhan Bey’den aldığı yardım ve tertiplediği bir hile ile İoannes Kantakuzenos 3 Şubat 1347’de İstanbul’la girmeyi başarır ve idareyi ele alır. Kin gütmemez; idareyi kendisi yürütmesi şartıyla V. İoannes Paleologos’u eş imparator ilan eder. Yapılan anlaşmanın karşılığında, Orhan Bey, bir an önce Karesi Beyliği’ni ortadan kaldırır; oğlu Süleyman Bey komutasında gazileri Rumeli’ye geçirir ve bazı yerleri almalarına İmparator İoannes Kantakuzenos göz yumar.⁵¹

51 Semavi Eyice, “Cantacasın”, *DVİA*, 7, İstanbul 1993, 155-156.

Tespit: Çok sayıda yazım hatası barındıran bu alıntı, referans gösterilen ansiklopedi maddesinde yoktur.

Yüksel, “İlk Anonim İddiası”, s. 313:

4. “Yabana atıf 3” (s. 303): başlığı altında, İstanbul’da yaşamış ve Osmanlılar hakkında birinin yazarı olan Cantacasın’ın soyunun dayandığı Bizans İmparatoru Kantekuzenos hakkındaki bilgilerin referans verilen kaynaktan (Semavi Eyice, “Cantacasın”, *DVİA*, İstanbul 1993, 155-156) olmadığını söylüyor; mugalata olsun diye [*mugalata’ bunun neresinde? Bu kelime bu dipnot için kullanılmaz.*] yabana atıf olarak niteliyor. Bu referans, İmparator Kantekuzenos için verilmemiştir. [*Peki, kimin için verilmiştir?*]

Mukayese: Cevabî yazıda tırnak içerisinde gösterilen “Bu referans, İmparator Kantekuzenos için verilmemiştir.” cümlesi bana ait değildir. Bu madde için hüküm cümlem, yukarıda ‘Tespit’te geçendir. Söylendiği gibi, mugalata değil ‘yabana atıf’tır. Zira anlatımda Kantekuzenos’un Cantacasın soyundan geldiğine dair bir bilgi geçmez. Bu bilgi için iki dipnot (Kantekuzenos, Cantacasın) verilmesi gerekirdi. Kısacası, yazılanlar benim maddemin karşılığı değildir.

Öztürk, “İlk Anonim İddiası ve Neşri Üzerine”, s. 313:

Yabana atıf 7

ATÂO 2021, s. 46:

Hacim açısından Anonimleri mufassal ve muhtasar olarak ikiye ayırmak mümkündür. Muhtasar metinlerden oluşan Anonimlerde manzum parçalara hemen hemen hiç tesadüf edilmez; sade bir Türkçe ile kaleme alınmıştır. Mufassal nüshalar ise Ahmedî’den yapılan Giese neşrinde olduğu gibi ilk 50 beyitlik manzum bir alıntıyla başlar ve mensur olarak devam eder¹²⁵; yine de yer yer bazı manzum kısımlara rastlanır.

125 Anonim (Giese), Giriş, XXVI.

Tespit: Gösterilen sayfada böyle bir bilgi yoktur. Giese, ekseriyetle yanlış olarak Giese olarak imla edilmiştir.

Yüksel, “İlk Anonim İddiası”, s. 313:

5. “Yabana atıf 7 ATÂO 2021, s. 46” (s. 305): “Hacim açısından Anonimleri mufassal ve muhtasar olarak ikiye ayırmak mümkündür. Muhtasar metinlerden oluşan Anonimlerde manzum parçalara hemen hemen hiç tesadüf edilmez; sade bir Türkçe ile kaleme alınmıştır. Mufassal nüshalar ise Ahmedî’den yapılan Giese neşrinde olduğu gibi ilk 50 beyitlik manzum bir alıntıyla başlar ve mensur olarak devam eder¹²⁵; yine de yer yer bazı manzum kısımlara rastlanır.” [Yukarıda görüldüğü üzere metnim italik değil düz]

“Dipnot: 125 Anonim (Giese), Giriş, XXVI.”

[Bu dipnot tahrifli; eserdeki ve tenkit yazımdaki: 125 Anonim (Giese), Giriş, XXVI.

“Sayın Öztürk’ün tespitine göre bu bilgide bir yanlışlık, bir eksiklik mi var? Bu kendi gözlemimiz ve tespitimizdir. Giese Anonimi’ne bu konudaki daha farklı bilgiler için atıf yapılmıştır.”

Mukayese: Verilen cevaba bakıldığında, tenkit maddemin cevabı olmadığı görülür. Kendi tespitimiz denilenler, daha önceki Anonim Türkçe Kronik neşirlerinin giriş kısımlarında mevcuttur. “Giese Anonimi’ne bu konudaki daha farklı bilgiler için atıf yapılmıştır.” cümlesi ancak cevabî yazının sahibini ikna eder. Notlandırmalarda ‘atıf gerekçeleri gizli değil açık’ olmalıdır. Mesela şöyle yazılıysaydı doğru olurdu: Farklı bilgiler için bk. Giese Anonimi, Giriş, s. XIX. Ancak bu gerekçeyle yapılan atıflarda mutlaka farklı fikirlerin, değerlendirmelerin olması gerekir aksi takdirde, burada olduğu gibi ‘yabana atıf’ kapsamına girer.

Öztürk, “İlk Anonim İddiası ve Neşri Üzerine”, s. 306:

10. Dipnotlardaki yanlış yazımlara dair bazı örnekler: (s. 306-208)

ATÂO 2021, s. 36:

Abdülvasi Çelebi, Halilnâme Ahmedî'nin bırakmış olduğu yerden Emir Süleyman Çelebi'den itibaren başlamıştır ve böylece *Dâsitân-ı Tevârih-i Mülûk-i Âl-i Osman*'ın zeyli niteliğinde mühim bir kaynak olduğu görülmektedir.⁸¹

81 Halilnâme (Gültaş), 19-20; Âmil Çelebi, 127-130.

Merhum Prof. Dr. Âmil Çelebioğlu'nun soyadı burada yanlış, dipnot 86 ve 89'da doğru; Kısaltmalarda ise bu sefer adı Amil yazılmıştır.

Yüksel, “İlk Anonim İddiası”, s. 313:

“Dipnotlardaki yanlış yazımlara dair bazı örnekler” başlığı altındaki eleştiriler (s. 306)

Yaptığımız neşirde “*Ahmedi'nin bırakmış olduğu yerden Emir Süleyman Çelebi'den itibaren başlamıştır ve böylece Dâsitân-ı Tevârih-i Mülûk-i Âl-i Osman'ın zeyli niteliğinde mühim bir kaynak olduğu görülmektedir*” bilgisinin [81 *Halilnâme* (Gültaş), 19-20; Âmil Çelebi, 127-130.] dipnotunda Âmil Çelebioğlu'nun soyadı sehven “Çelebi” olarak yazılmış. Sayın Öztürk bunu hatırlatıyor, dikkat ve titizliği için teşekkürler. Yalnız, Âbdülvasi [*bu isim, Bâdi Efendi nüshası neşrinde ve tenkit yazımda: Abdülvasi, yine bir imlada tutarsızlık*] Çelebi'nin Halilnâme [*neşirde ve yazımdaki imla aynen: Halilnâme*] isimli bu eserini kendisinin şimdiye kadar işitmediği de *İmparatorluk Tarihinin Kalemlî Muhafızları Osmanlı Tarihçileri* (İstanbul 2018) başlıklı çalışmasından anlaşılmaktadır. [*Halilnâme'yi işitmediğimi iddia ediyorsunuz. Bazı yazılarımda, Yıldırım Bayezid'in şehzadeleri arasındaki saltanat mücadelesi için Gültaş'ın makalesinden yararlanmıştım. Bilhassa şehzadelerin ordu mevcutlarını vermesi ilgimi çekmişti. Hangi yazıda yararlandığımı da bir zahmet siz bulunuz.*]

Yine mevzudan kaçış: Görüldüğü üzere *Halilnâme*'yi işitmediğim söylenerek yeni bir mevzudan kaçış örneği araya sokuşturulmuş. Başlık hariç 107 kelimelik bu cevap metni yerine, ‘Amil değil Âmil; Çelebi değil Çelebioğlu olması gerekirdi’, denmesi yeterli idi. Veyahut çoğu kez hatalar için kullanılan ‘sehven’ veya ‘daktilo’ ifadeleri de kullanılabilirdi. Maddeye bakıldığında imlada tutarsızlık olduğu görülür.

Cevabî yazı, s. 314:

Osmanlı Tarihinin Temel Kaynaklarından İlk Anonim Tevârih-i Âl-i Osman ismi altında neşrettiğimiz bu çalışmada sayın N. Öztürk'ün, sehven unutulmuş [Size göre; hataların bir kısmı 'sehven', büyük bir kısmı da 'daktilo' kaynaklı; hangi hatanın sehven hangisinin yazı aracından kaynaklandığını, sıradan bir okur dahi anlar; hatalarınıza mazeret üretmenize hiç gerek yok. Gerçek sebepler ve deliller, Rektörlüğe gönderdiğim dosyada ve cevap veremediğiniz tenkit yazımdadır.] ve anlamı tahrif etmeyen inceltme ve Türkçe kelimelerdeki telaffuz farklarını sayıp sıraladığı iddialarının çoğu da doğru değildir [Doğru ve doğru olmayanların listesini vermeyi ilmî sorumluluk kabul etmeliydiniz; işin kolay yanını tercih ederek genel bir ifadeyle geçiştirmeniz, ilim meydanından kaçış ve amatör tarihçilik taktiğidir.]. Bununla beraber, her insanın yapabileceği kimi harf hataları bizi de üzmektedir ancak burada teker teker ele almayı füzuli buluyoruz [Teker teker ele almanız hiç füzuli olmazdı; esas füzuli olan; tenkit yazıma cevap niteliği taşımayan 'asıl mevzudan kaçış' sayfalarında yazdıklarınız ve aşırı tekrarlarınızdır. Kısmen cevap niteliğindeki bir araya getirilse en fazla bir iki sayfayı geçmez.] Yukarıdaki keyfi ve ilmî gerçekliğe aykırı tasarruflarını kabul etmek bilimsel açıdan mümkün olmasa da [Hangi tasarruflardan söz ediyorsunuz? Yukarıda böyle bir tespitiniz mevcut değil. Tenkit yazımda ilmî tarihçiliğe; tenkit usulü ve esaslarına aykırı gördüklerinize delilleriyle cevap vermeniz gerekmez miydi? Yazım; delilsiz, ilimsiz genel ifadeler kullanılarak hafife alınacak bir yazı değildir, anlamamış görünüyorsunuz.]; çalışmamızın ikinci baskısında gözden kaçmış olan bir kısım imla hatalarımızı [Demek ikinci baskıyı da düşünüyorsunuz? Hangi düzeltmelere, kime ve neye göre? Çalışmamızda, imla hatalarımızdan çok daha fazlasının ve çeşitli konuların olduğunu umursamaz görünüyorsunuz.] düzeltirken, hakaretimiz ifadeleri [Hangi ifadeler? Yazınız, olmayan hakaret ifadeleri ve asıl mevzudan kaçış üzerine inşa edilmiş.] ve isabetsiz tespitlerinden [Mesela hangileri? Yazınızda böyle bir tespit görünmüyor.] arta kalan doğru tashihleri [Bu da ne demek oluyor? Cevap veremediğiniz bir yazı için bu ifadeyi nasıl kullanırsınız? Eğri büğrü tashihler de mi var? Cevap vermeyerek tenkit yazımın II. Bölümünü yok saymışsınız.] yine de teşekkür etmekten çekinmeyeceğiz.

Teşekkürü ret: Kerhen yapılan teşekkür ihtiyacım yok. Tenkit konusu yaptığım metin neşrinizdeki (Bâdi Efendi nüshası) teşekkür çıkarmanızı bilhassa rica ediyorum zira akademik kimliğimi lekeler.

Cevabî Yazının Genel Değerlendirmesi:

Bu derginin 'Değerlendirme' yazılarına ayrılan sayfaları, tenkit yazım ile cevabî yazının çift sütun olarak verilmesine uygun olsaydı (1. sütun: tenkit yazısı;

2. sütun: cevabî yazı), 2. sütunun neredeyse tamamına yakını çizgi (–) olur; dolayısıyla cevabî yazı da olmazdı.

İki bölümden meydana gelen tenkit yazımdaki başlıklar, konu tasnifli idi. Tenkit ettiğim hususlara cevap verilip verilmediği; cevapların tatminkâr olup olmadığı, kısa cümlelerle de olsa aşağıda görülecektir.

‘İlk Anonim’ iddiası ile yayımlanan Edirne Bâdi Efendi nüshası yayını (2022) üzerindeki inceleme yazım:

I. Bölüm - İnceleme / Giriş (ATÂO, s. 13-75):

1. Edirne Bâdi Efendi nüshasının ‘İlk Anonim Tevârih’ olduğu iddiası ve verdiğimiz cevap (s. 289-293).

Bu başlık altında yazdıklarım, “Edirne Bâdi Efendi Nüshasının İlk Anonim Olduğuna Dair Kanıtlar” (s. 302-308) başlıklı anlatımla cevap verilmek istenmiş fakat ikna edici deliller ortaya konulamamış; daha önceki dört maddeye yeni dört madde daha eklenmiş ancak bunların da ‘İlk Anonim’ iddiasını ispata yarayacak ilaveler olmadığı görülmüştür.

Tespit: Tenkit yazımdan sonra, ‘İlk Anonim’ iddiasını ispat için kaynak metinlere (15. yüzyıl kronikleri) inilerek ‘tarihî olaylar ve filolojik temelli’ herhangi bir araştırma ve inceleme yazısı ortaya konulmamıştır.

2. Bizans kralına ait kılıç, Sultan II. Bayezid’e, iddia edildiği gibi 886’da (1481) değil, 889’da (1484/85) getirilmiştir. (s. 293-295).
3. Müstensih hatası mı yoksa cehalet mi, yanlış nerede ve kimde? (s. 295-296).
4. İstinsah hatası ve yanlış denilen 886 yılı (s. 296).
5. Hatayı itiraf (s. 297).
6. Bâdi Efendi nüshası çeviri yazısı ve ardından tashih ettiğimiz metin (s. 297-301).

Tespit: Cevabî yazıda, 2-6. maddelere hiç değinilmemiştir.

7. Bâdi Efendi nüshasının yazılış zamanı (s. 298-299).

Cevabî yazıda, daha önceki bilgiler tekrar edilmiştir.

8. Güvenilir sonuçlara ulaşmanın yolları (s. 299; 5 madde).

Tespit: Yukarıda söylendiği gibi, ‘İlk Anonim’ iddiasını ispat için Anonim Tevârih metinleri ile diğer kroniklerdeki (bilhassa Âşıkpaşazâde ve Oruç metinleri) bilgilerin mukayeseli bir araştırma ve incelemesi yapılmamıştır.

9. Yeni bir notlandırma tarzı ve atıf usulü (s. 299-306).

Tespit: “Yabana atf” diye tabir ettiğim 8 atıftan 1, 2, 3 ve 7 cevaplandırılmış olmakla birlikte, yerinde görüldüğü gibi, tenkit yazımdaki maddelerin cevabı değildir. Öyle ki bazı maddeler ‘asıl mevzudan kaçış’ anlatımları içerisinde kaybolmuştur.

10. Dipnotlardaki yanlış yazımlara dair bazı örnekler (s. 306-308).

Tespit: Bu yanlışlardan daktilo sorumlu tutulmuş, benim, *İA* cilt numarasını IX yerine X yazmam tespit edilerek geniş açıklama yapılmış ancak bu açıklama yapılırken yeni hatalar zuhur etmiş.

11. Dipnotsuz iddialı cümleler (s. 309).

Tenkit yazımdaki bu başlığa karşılık cevabî yazıdaki tuhaf başlık: “Çalışmamıza Dair Mesnetsiz İddiaları” (s. 311)

“Neşri, *Rubi*’nin bir kopyası gibidir.”

Kolaycı tarihçilik ürünü bu hüküm cümlesi, daha önce dipnotsuz iken cevabî yazıda notlandırılmış ve sahiplenilmiştir.

12. Fatih döneminde ‘Anonim Tevârih’ olduğu iddiası ve verdiğimiz cevap (s. 309-310).

Tespit: Yukarıda geçtiği gibi, daha önceki iddialara eklemeler yapılarak tekrar edilmiş.

13. Yanlış okuduğum iddiasına cevap (s. 310-311).

Tespit: Cevap verilmemiştir.

II. Bölüm – Metin (*ATÂO*, s. 79-164):

1. İmlada tutarsızlık (s. 311).

2. İşarete, imlada ve okumada tutarsızlık (s. 312).

3. Hatalı yazımlar ve anlaşılmayan okumalar (s. 312-313).

4. Kelime atlamaları, yanlış anlama ve okumalar (s. 313-315).

5. Harekeye uyulmadığına dair örnekler (s. 315-316).

6. Çeviri yazı dipnotlarından örnekler (s. 317).

7. Metin neşrinde usul var mıdır? (s. 318).

Tespit: Cevabî yazıda, bu maddelerin hiçbirine cevap verilmemiş, genel ifadeler kullanılarak geçirilmiştir; bütün hataların (imla, yanlış okuma ve anlama gibi) sorumlusu ve aynı zamanda arındırıcısı olarak ‘daktilo’ ve ‘sehven’ sözcüğü gösterilmiştir.

Değerlendirme (8 madde, s. 318-319).

Tespit: Cevabî yazıda, bu maddelerin hiçbirine cevap verilmemiştir.

Dizin:

Örnekler:

1. İtalik maddeler (s. 319).
2. Dizin/çeviri yazı/ıtkıbasım imla uyumsuzlukları (s. 319-324).
3. Dizine alınmayan maddeler (s. 324).
4. Dizin haricinde eserin hiçbir yerinde geçmeyen yer adları (s. 325):

Kal'a-i Kurvet, çeviri yazıda (s. 164) 'Koron' olduğu hâlde, her nedense 'Kurvet' imlası ile geçtiği kabul edilmiş, dolayısıyla, dizine (s. 348-349) 'Kal'a-i Kurvet' ve 'Kurvet' olarak alınmıştır.

5. Dizin nasıl olmalıdır? (7 madde, s. 325).

Tespit: Cevabî yazıda, dizin eleştirime hiç değinilmemiştir.

Görüldüğü üzere II. Bölüm'deki tasnifli inceleme konularına cevabî yazıda herhangi bir cevap verilmemiş, sadece inceltme işaretlerinin daktilodan ileri geldiği ifade edilmiştir.

Sonuç:

Bu derginin 61. sayısında yayımlanan 'konu tasnifli' tenkit yazıma, müteakip sayıda çıkan cevap yazısı için; cevap niteliği ve değeri taşımadığı, tarih ilminde kaliteli metin neşri çalışmalarına ve tenkid tarihçiliğinin gelişmesine olumsuz etki yapacağı; kolaycılığı, dikkatsizliği, metotsuzluğu teşvik edeceği; sadece işaret ve imlada değil, neredeyse bütün hataların hatta yanlış okuma ve anlamaların yazı aracına (cevabî yazıda, 'daktilo') veya 'sehven' sözcüğüne yükleneceği; dolayısıyla, içinde çok çeşitli ve bolca hataların olacağı kaynak neşirlerinin yapılmasını özendireceği rahatlıkla söylenebilir. Hiç şüphesiz nihaî söz hakkı ve değerlendirme takdiri, okura aittir.